H. Sas Judit, szociológus

- Azt hiszem, hogy Zoli gyereksorsában nagyon sok felnőtt ismer majd magára, aki ugyanilyen egyedül, ugyanilyen elszigeteltnek érzi magát, és minden baját másokban keresi.

- *Veszélyeztetett helyzetű gyerek-e Zoli?*

- Mint szociológus azt kellene mondanom, nem dehogy. Hiszen Zoli körül minden rendben van, rendezett környezetben, ép családban él, mindene megvan. És mégis azt gondolom, hogy ha valaki veszélyeztetett, akkor Zoli feltétlenül az. A többi gyerek nem focizik vele, a padból kiebrudalják, féldioptriás szemüvege van, és ezzel nem lát. Állandóan beteg, sajnálni kell, hiszen szüksége van a sajnálatra. Ez a gyerek végtelenül magányos.

- *Vajon mitől ilyen?*

- A rokonszenves tanárnő tudja, hogy elszigetelt, tudja, hogy félrehúzódó, de evvel együtt kitűnő gyereknek tartja. Veleszületett tulajdonságnak véli a magányosságát. Jövőjét előrevetítve olyan emberként (esetleg kertészként) képzeli el, aki egész életét magányosan fogja majd leélni. A tanárnő nem riadt. Nem eléggé riadt.

Nem ismerjük Zoli szüleit, és nagy felelőtlenség a távolból ítélkezni, bármit is kijelenteni róluk, az otthoni környezetről. Mégis: Zoli szavai olyasmiről árulkodnak, ami nemcsak az ő családjára jellemző. Zoli azt állítja, hogy apu nem szereti az embereket, ezért hozzájuk nem jön senki. Ők sem mennek sehova. Anyu a háztartási munkát végzi. Valami hallatlan közönyösség lengi körül mindazt, amit a gyerek a családjáról elmond, és valami fájdalom, hogy még az otthon sem tud számára igazi örömet szerezni. Hiszen szüleinek is csalódást okoz. Nem azzal, ahogyan tanul, hanem azzal, hogy még a kívánt és megkapott játékoknak sem tud igazán örülni. Zoli szomorú, örömtelen gyerek. Az az érzésem, hogy ha az édesanya, az édesapa, vagy a tanárnő egyszer rákiabálna Zolira: hogy "ne sajnáltasd magad, nincs semmi bajod, féldioptriás szemüveggel igazán lehet látni!", akkor ez az indulat a szeretet megnyilvánulása, a féltés megnyilvánulása lenne. Talán akkor nem érezné magát ez a gyerek ilyen iszonyatosan magányosnak.

Zoli avval fejezi be mondandóját, hogy ő egyetlen lénnyel tudja magát azonosítani: a kóbor kutyával, ami tudvalevően a kivetettség szimbóluma. Ennél riasztóbb, torokszorítóbb aligha van! Úgy tűnik, e kisfiú körül egyetlen felnőtt sincs, aki gondolkodna azon, hogy a magányosságáért nem a gének a felelősek, hanem elsősorban a környezet. Hogy a környezetnek kell kivonszolnia Zolit, a Zolikat (a felnőtt Zolikat is!) a magányosság iszonyatából.

GÁSPÁR SAROLTA - HORVÁTH IDA

A Jónás-klip

Mindenki jót akart. Ki kétlené? Még a máskor oly finnyás kritikus is, akinek gonoszságain hetekig cuppognak a beavatottak. Most talán a kutyája foglalhatta le videózás közben, vagy beszélhettek hozzá vetítés alatt, mert legnagyobb példányszámú napilapunk hasábjain két héttel az adás előtt azt írta kedvcsinálásképpen: "megragadóan szép film a Jónás könyve."

Így aztán persze készült az ember, hogy lásson végre ebben a műsorínséges időben valamit, ami itthon készült, s filmnek, irodalomnak egyként csábító. Ráadásul gimnáziumi tananyag!

És eljöve az este. De addigra már mindenki tudta, hogy most, most, - *ez* lesz valami! Példamutató módon harangozták be napokon keresztül ezt az 51 percet. Nem mintha a beszélgetések hallatán izgalomba jött volna bárki, de *Poszler György* olyan okos, hogy még hullámzó dinamikájú mondatain keresztül is érdemes követni. *Jelenits István, Balassa Péter* és *Bárdos László* hármasa viszont az elragadó filosz-rendetlenségű szobában kissé megilletődöttnek tetszett, visszafogottságukon látszott, mekkora erővel tartják féken magukat, hisz bármelyikük órákig tudna beszélni a műről vagy Babits Mihályról, de világért sem akarták magukhoz ragadni a szót. Majd jön a film, és az beszél magáért.

Jött is. Előtte kicsiny "közjáték" volt a felütés, melyben *Stohl András Van Gogh* szavait idézte a prófétaság témájára való ráhangolódás végett. Stohl félprofilja remekül mögé látható a festő fiatalkori arcképének, kis maszkmesteri munka után pedig szemvidító a hasonlatosság, vízuális örömként könyveli el a néző a két kép áttűnését. Ám már ekkor meglegyintett a rosszkedv. Hallgattam a színpadon már annyi szép feladatot megoldó, máskor kiválóan instruálható ifjú művészt, s meg kellett állapítanom: ennek a tehetséges, lelkiismeretes embernek fogalma sincs róla, mit is mond valójában. Jó volt a kép, talán helyénvaló az idézet maga is, igen kellemes, és máskor is kívánatos a "közjáték" mint műfaj - no de miről van szó? A szöveg árván, rendezőileg - gondolatilag és formailag - gondozatlanul maradt.

S ekkor tágas, nagyvonalú tempóban, jól adagolt föliratokkal megkezdődött a *Jónás könyve* címet viselő film, mely a Biblia, s a babitsi mű alapján készült.

Gyermekhang szól ködlő kék tájak felett. Alig értem. De nagyon figyelek. Bosszant, hogy gyermekhangon mondatik a mondat: "Amikor *gyermek* voltam, még közvetlenül ismertem Istent, pont úgy, mint ti engem". Miért kell ezt gyereknek mondania? Ez a megoldás egy felületes ötlet bentragadása a műben. De ha már itt ez a kiemelt szöveg, remek rálátást adhatott volna a visszatekintő személyiségre, akit *Téri Sándor* formált meg. De se rálátás, se visszatekintés, sem egyéb jó nemigen adatott.

Gyanúsan szép képek, tán az égből fényképezve, közhelyes felhőgomolyok lentről bámulva. Majd láthatóvá lesz a kecske, s vele Jónás, ki bogyókat eddegél a sováryka bokorról.

Ám az idill múlik, s zavaros dramaturgiai körülmények közt beáll a kínzatás ideje. Jónás tengerre száll, s a rendező vihart szeretne fényképezni. Tengeri vihart, vacogó, színesbőrű hajósnéppel.

Még nem vagyunk a cet gyomrában, de már a mű mélyponján tartunk. Ezt a viharjelenetet benne hagyni egy - bármilyen stílusú - műben, mely Babits művén "dobbantott", s nem paródiának készül, elképesztő kritikátlanságra vall. A riadalom közlőerővel rendelkező koreográfiáját soha nem termi meg az improvizáció. Ami itt zajlott, az tétova, sajnálatot sem érdemlő szerencsétlenkedés egy vízijárművön, mely körül - tán nem kapott instrukciót - nevetést és hullámait visszafojtva, lágyan locsog a "tenger". Az operatőr megpróbálja ugyan zöld ködd el lefedni a víz indulattalanságát, mindhiába. (Itt már ordít a hazugság, de a munka hevében lelegyintik az alkotók.)

Jónás a "Csillagok háború"-ján iskolázott fantáziával poklot jár a cet gyomrában. A furcsán fényképezett halféle nemigen tűnt cetnek, de az a legkevesebb. Vörös köd, párálló lucsok, csöppnyi pucérkodás a bűnben, igazi lángokkal ég a cethal gyomra, vért ígér a szó, vizet mutat a kamera. Szépen ellene dolgozik a vetített képsor a versbeli képnek, de ez sem rosszabb, mint az iskolás illusztrációk.

Jónás szenved. Téri Sándor is szenved. Színészi kiszolgáltatottságát látva - és a módot, ahogy testét nem kímélve szolgálja a koncepciót - értem csak meg, hogy az önsanyargatást is lehet bűnös gőggel, kihívó kevélységgel mívelni. Ilyesmi lehet az. Téri Sándor, bár *Csukás Sándor* kamerája *Csontváry* "Prófétá"-ját hozza ki belőle néha, igen kevés színészi eszközzel rendelkezik. Tágranyitott szem, nyitott száj, reme-

gés, remegés, remegés - és elölről. Ki ez a Jónás, aki Babits sorait, de még a bibliai szöveget is kerékbe töri? Hol a teremtővel perlő düh belőle? Meglehet, a színészben megvan, csak hát nem jön elő. Csak kiabál, olykor pontatlanul Babitsot citál, s tudja, hogy fényképezik.

És most jön a csúcs. Utazunk. Először mintha Lágymányost látnám, aztán New Yorkot, Berlint, Moszkvát, Párizst, Rómát, Kairót, össze-vissza. Jónás mindenütt rikácsol, térít, fenyeget. Műfütyikre és pornóképekre zordonan tekint, erőt gyűjt, s járja korunk Ninivéit. Túl sok azonban ez a sok-sok Ninive. Kioltják egymást eltérő bűneikkel, s hiányzik az az egy, kibírhatatlan *helyi* közeg, mely a tragikus pillanatot meg tudja teremni. Mindazonáltal ez a film legjobb része. Jónás *magyar* karattyolásának hallatán a "niniveiek" szívettépően röhögnek, s az operatőr bravúrosan rögzíti a jeleneteket. Ez helyénvaló, ez remek, de legfeljebb *egy* költői klip-re elegendő.

A földön fekvő próféta-félék az autók közt erőltetett díszítőelemek csupán. Csináltság érzete fenyeget. Elég sokszor.

Az autók közt tántorgó öregember közönség és rögeszme nélküli prófétája tán hanyatló napjainknak. Ez szép. De kevés.

Az Úr képében is Téri Sándort látjuk. Később fehők közt, immár civilben, forduló gyomorral néz le az otthagyott vízre. Fönt van, egy igazi repülőben. Malévval megy, mert azok szponzorálják. Nem hiszek a szememnek. Pedig ott repül, sárga napfénynyel csukott arcán. De hova? Istenem, hova?

Rengeteg gazdátlan motívum lötyög, nyüzsög, tekeredik a filmben. Nem szervülő komponensek, magukra hagyott színészek, rendetlenség és fél-odafigyelés jellemzi ezt a művet, az alkotói pátosz nehezen viselhető szenvelgésével együtt. Rendezője *Balogh Zsolt*, néha egészen magas szinten dolgozó operatőre *Csukás Sándor*. Szelíd és jószándékú színészcsapat dolgozott kezükre. Talán jó hangulatban. Csakhogy mindez mellékes. Mert az alapmű föl sem sejlik e titoktalan produkció szűk órája alatt. (*Ascher Oszkárt* hallgatva jegyezte meg a már nagybeteg Babits: számos dolgot nem is gondolt önnön művében el, amit az előadó fedezett föl abban.)

Nekünk talán *Gáti József* démoni Jónás-produkcióját lenne jó látni, hogy visszatérjen hitünk a versben, s a prófétában, ki nem hamis.

GABNAI KATALIN